

ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Майка Максим Борисович адвокат, кандидат юридичних наук викладач
кафедри права Галицького коледжу ім.В.Чорновола

Денисюк Вікторія Олександрівна студентка Галицького коледжу
ім.В.Чорновола здобувач освітнього ступеню «Бакалавр»

Вступ. Постійне зростання рівня умов життя населення та якісної роботи суб'єктів підприємництва є основним чинником національної безпеки і єдності країни. В умовах політичної нестабільності, постійної зміни законодавства тіньова економіка України набрала швидких обертів внаслідок чого захопила найважливіші сторони життя людей [2]. Як наслідок виникає спотворення соціально - економічних результатів життя суспільства, деформація процесів у сфері економіки, яке є бар'єром для проведення ефективних реформ, демократизації суспільства та набранням курсу європейської інтеграції України. Забезпечення детінізації економіки в теперішній час є провідним завданням нашої країни. Тіньовий сектор є безповоротною загрозою національної безпеки, яка проникає у всі сфери господарської діяльності і спричиняє втрати державного бюджету, тим самим підриває авторитет держави, її процесів і рівня добробуту в країні. Саме з огляду на наведені обставини, актуальним та своєчасним є аналіз організаційних засад формування фінансово-правових механізмів детінізації економіки.

Мета (ціль) роботи полягає в дослідженні головних чинників, компонентів та особливих рис тіньової економіки в Україні, пошуку шляхів мінімізації прояву такої діяльності, встановлення механізмів і фінансовоправових заходів детінізації економіки.

Матеріали та методи дослідження. При дослідженні використано доктринальні правові джерела (наукові роботи та дисертаційні дослідження науковців сучасності), матеріали та статистичні дані закордонних країн. Авторами використано наступні методи: системний підхід і сукупність методів, зокрема порівняння, загально-логічних (аналіз, синтез, систематизація, узагальнення).

Результати та обговорення. На сьогоднішній день питання щодо причин виникнення, розвитку та способів подолання тіньової діяльності є актуальним і потребує якнайшвидшого дієвого вирішення. Нехтування цим подвійним явищем спричиняє вагомі похибки у визначенні макроекономічних даних та дає помилкову оцінку визначальним процесам і напрямам, стратегічним прорахункам щодо забезпечення конкурентної здатності.

Проаналізувавши економічну та правову доктрину сучасності [5], можемо зробити висновок, що тіньова економіка – це фінансово-економічне функціонування, яке пов'язане з несанкціонованими привласненнями особою чи групою осіб частки майна або її грошового еквіваленту, яка здійснюється поза звітністю та полягає у виробництві, обміні, розподілі, споживанні товарів, їх запасів та інших матеріальних цінностей, які є неконтрольовані органами державної влади та суспільством.

Відповідно до даних, опублікованих Ф. Шнайдером, тіньова економіка має місце у всьому світі, але суттєво відрізняються рівні тіньової економіки в різних країнах. Основними формами тіньової економіки є: приховування прибутків юридичних та частини доходів фізичних осіб від оподаткування; нелегальний експорт капіталів і товарів; нелегальне виробництво товарів і послуг та їх реалізація; розкрадання державної власності, зокрема у процесі приватизації; шахрайство у фінансово-кредитній сфері; кримінальна діяльність економічних суб'єктів (наркобізнес, розкрадання і грабежі, рекет тощо) [5].

Аналізуючи дисертаційні дослідження С.С. Задворних та С.О. Баранова щодо характеристики факторів, які сприяють виникненню та поширенню тіньової економіки [1], передумови тінізації економіки доцільно класифікувати на: економічні (нестабільна економіка, криза фінансової системи, низький рівень заробітної плати та заборгованості по їх виплаті, високі ставки податків, зловживання розвиненою системою пільг, матеріальна незабезпеченість великої частини населення та різкий поділ на бідних і багатих, прагнення підприємців одержати надприбутки, нестабільність податкового законодавства та велике податкове навантаження тощо); соціальні (рівень безробіття, недосконала система функціонування ринку праці, низький рівень життя населення, дефіцит кадрів в одних галузях та залишок в інших; розбіжності в трудовому законодавстві тощо); політичні (зниження авторитету державних органів, неналежне правове забезпечення та надмірний контроль у різних сферах життя, не ефективність проведених реформ, нерозвинений механізм боротьби з економічною злочинністю, недосконалість регулювання банківської діяльності, зловживання своїм становищем та корупційність з боку державних службовців тощо);

організаційно-адміністративні (використання альтернативних розрахунків, прагнення підвищити реальний дохід); юридичні (відсутність чітких правових меж між офіційною та тіньовою діяльністю, існування значної кількості легальних механізмів здійснення тіньових операцій, низький рівень правової культури населення, недостатнє забезпечення правоохоронних органів необхідними матеріально-технічними ресурсами).

Фінансово-правовими чинниками тінізації економіки, науковці сучасності визначають: неефективність державного регулювання економіки, відсутність довіри між державою і підприємством; недосконалість та нестабільність податкового законодавства, правова незахищеність платників податків, неефективне адміністрування податків; відсутність дієвої системи контролю ринку праці та співмірного покарання за незаконне працевлаштування; 335 недостатнє грошово-кредитне регулювання, надмірний обсяг грошових пропозицій, нестабільний валютний курс; недосконалість бюджетної системи та системи контролю за використанням бюджетних коштів; недоліки правоохоронної та судової системи [3].

З огляду на наведені чинники, пошук фінансово-правових заходів для детінізації економіки продовжують залишатися актуальним для України. Детінізація передбачає зменшення обсягів тіньового сектору економіки через створення послідовної системи дій, які спрямовані на подолання та усунення причин і передумов розвитку тіньової економіки, або залучення незаконно отриманих коштів у легальну економіку.

Напрями реформування державного механізму з метою детінізації економіки відображені у наукових-аналітичних дослідженнях Б.Поворозник та А.Бочі, які визначають економічні, політичні, правові, соціальні, інституційні та адміністративні зміни, як передумови для мінімізації рівня тіньового сектору економіки [4].

На даний момент, основними напрямками детінізації економіки є: розробка правової методики оцінки рівня тінізації, забезпечення переконливої і дієвої діяльності адміністративних структур щодо протидії, розробка ефективного детінізаційного законодавства, формування системи запобігання нецільового використання грошових коштів.

Висновки. На підставі наведених досліджень, формуємо організаційні передумови застосування фінансово-правових механізмів детінізації економіки, до яких доцільно включити:

- посилення ринкового регулювання економіки та проведення антикорупційної реформи (реалізація принципу рівності суб'єктів господарювання, оптимізація повноважень контролюючих органів);

- формування законодавчої бази для впровадження податкової реформи (забезпечення ефективного адміністрування податків, впровадження електронних систем адміністрування податків);
- модернізація законодавства у сфері регулювання банківської системи та системи грошових розрахунків (впровадження механізму обліку цифрових активів, стимулювання безготівкових розрахунків);
- створення законодавчих передумов для реалізації пенсійної реформи та реформи у сфері праці (стимулювання реєстрації трудових відносин між працівником і роботодавцем, впровадження ефективної системи контролю правовідносин у сфері праці, перерозподіл податкового навантаження між працівником та роботодавцем).

Пошук фінансово-правових заходів щодо детінізації економіки продовжує залишатися прерогативою фінансово-економічної політики, де важливим є консолідація зусиль як органів державної влади, так і суб'єктів господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранов С.О. Державне регулювання детінізації національної економіки: організаційно-правовий: дис ... канд. держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2018. 242 с. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/138/files/df92de6e-2130-4e2bb203-de4ab9728b00.pdf> (дата звернення: 28.09.2020).
2. Варналій З. С. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації : монографія. Київ, 2006. 576 с.
3. Задворних С.С. Фінансова політика держави у забезпеченні детінізації економіки України: дис ... канд. економ. наук: 08.00.08. Черкаси, 2015. 212с. URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/dis_zadvorhyh.pdf (дата звернення: 28.09.2020).
4. Поворозник В., Бочі А. Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання. URL: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_nova_ekonom_kaukra_ni.pdf (дата звернення: 28.09.2020).
5. Фільштейн Л.М. Фінансово-економічні проблеми тіньової економіки в Україні та шляхи її легалізації. URL: [http://kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/31.pdf](http://kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/31.pdf) (дата звернення: 28.09.2020).